

Historiebruk och kulturarv

Professionalisering och samhällsrelevans

PETER ARONSSON, professor vid Linköpings universitet och Linnéuniversitetet. Historiker som intresserar sig för hur kunskap och föreställningar omsätts till existentiella, politiska och ekonomiska värden. Aronsson, P. and Gradén, L. (eds.) (2013). *Performing Nordic heritage. Everyday practices and institutional culture*. Burlington, Ashgate. Leder EU-projekt som jämför identitetspolitik i nationalmuseer och deltar i RJ-projektet *Tid, minne, representation*.

På tjuugo år har vad jag valt att kalla historiebruk etablerats som ett perspektiv med genomslag i både discipliner och en rad tvärvetenskapliga miljöer. Skälen är många. I konstruktivismens förlängning ligger inte bara en disciplinkritik utan också ett intresse för hur andra aktörer än akademien använder konst, kultur – och det förflutna. Ett annat skäl är att universitetens excellenskrav och stordriftstendenser lett till en jakt på tvärgående teman att samlas kring. Då kan litteraturvetare och historiker, filosofer och kulturgeografer samsas kring begrepp som historiebruk, kulturarv, minneskulturer och historiemedvetande.

När Tema Q vid Linköpings universitet startades under tidigt 2000-tal var trängseln inte så stor, men under det senaste decenniet har den ökat dramatiskt och därmed har också energin inom området utvecklats i nya spår, inte sällan i kraft av olika disciplinära tanketraditioner, men också genom tvärgående men specialiserade mötesplatser. Det innebär till exempel att den kritiska kulturarvsforskningen tar plats vid sidan av den mer etablerade och materialorienterade antikvariska kunskapen, och att museologin breddar sina intressen och ser museer inte bara inomhus utan i meningsgivande besökslandskap.¹ Historiebruksbegreppet har fått betydelse såväl inom kulturmiljövårdens som skolans värld och slagit igenom i de nordiska grannländerna.

Efter ett antal kartläggande konferenser, där vi också samlade relevant forskning i en antologi, riktades energin alltmer in på att finna finansiering för ett större jämförande projekt.² Ett projektförslag kring kulturaliseringens samhälle blev tvåa två gånger i RJ.³ Själv var jag på jakt efter ett jämförande projekt kring historiebruk

som sprängde de nationella ramarna. Först såg det inte ut att finnas någon utlysning i EU:s ramprogram som passade, men Grants office vid Linköpings universitet påpekade 2006 att Marie Curie kunde användas för att skapa en serie internationella konferenser tillsammans med andra universitet om det utformades som en forskarutbildningsinsats. Resultatet blev projektet "Making National Museums: Comparing institutional arrangements, narrative scope and cultural integration", inom vilket flera hundra yngre och mer seniora forskare i Europa och världen kunde mötas i Norrköping, Oslo och Leicester.

De kontakter och det nätverk som byggdes upp under 2007–2008 gjorde det möjligt att skapa flera närliggande projekt som svarade mot olika finansieringsutlysningar. Innehållsmässig och organisatorisk trovärdighet kunde förenas med vad som uppfattades som forskningsfront och angelägen kunskap.

Först ut blev "National History – Nordic Culture: Negotiating identity in the museum", som beviljades medel år 2007, startade 2008 och slutrapporterades 2012 till Riksbankens Jubileumsfond. Detta var ett av nio projekt som undersökte olika former och scener där det nordiska skapas. Vårt projekt höll sig huvudsakligen till museer av olika slag och ställde frågor om hur institutionaliseringen av det nordiska förändrats. Hur gick det till när trettioåriga krigets kulturarvspropaganda blev till grund för grannsamverkan? Och hur hänger de positiva bilderna ihop med mörkare bilder av främlingsfientlighet och expansiv vapenexport i samtiden?⁴ Med detta projekt formulerat låg det nära till hands att formulera liknande frågor för det större europeiska sammanhanget.

EU:s ramprogram är världens största forskningsprogram. Det gäller även för kulturforskningen trots att den bara är en mycket liten del av den stora satsningen. Där finns dels öppna satsningar på yngre och senior excellens inom ramen för ERC, dels mer tematiska utlysningar i HERA och ramprogram. Den första har jag sökt förgäves, den andra gick bättre och den tredje lyckades.

För att söka medel i ramprogrammen krävs en bra universitetsadministration som identifierar utlysningar och hjälper till med de formella aspekterna i alla led, både i ansökan, projektets genomförande och avrapportering. En intressant utmaning är också att det ställs högre krav på en mångdimensionell kommunikationsplan än vid utlysningar från svenska finansierare som Vetenskapsrådet eller Riksbankens Jubileumsfond. En annan förutsättning är att utlysningarna sägs syfta till att ge kunskap för att lösa samhällsproblem. Den utlysning som vi svarade på citeras här för att ge ett exempel på hur policyrelevans kan formuleras i dessa sammanhang:

SSH-2009 – 5.2.2. Interrelation between collective representations and uses of history and cultural evolution in an enlarged Europe

Research should address how the collective representations and uses of history in Europe shaped and continue to shape the image of Europe for its citizens. Themes to be addressed include the role of different collective memories as they have been shaped by the past and its interpretation, for example by historians, writers and artists, in the perception of Europe by its citizens. Research must develop ideas on how the dialogue between European citizens can be strengthened in the light of the different memories and how a shared view on the past, present and future of Europe can emerge.

För att svara mot detta formulerades en kommunikationsstrategi där vi själva de-

finierade vilka som har ett intresse av vår forskning: akademiker i skilda discipliner, museiprofessionella, kulturpolitiker på såväl nationell som europeisk nivå och den (potentiellt) museibesökande och debatterande allmänheten. I ett ambitiöst program, även det finansierat, kommuniceras arbetet med referensgrupper, vid konferenser, via radio/TV, hemsida, nyhetsbrev, open access publikationer, traditionella akademiska kanaler och särskilda "Policy briefs" till de europeiska intressenterna (www.eunamus.eu).

Kommunikationsplanens höga ambitionsnivå är lätt att inspireras av men inte helt enkel att realisera. Särskilt svårt är det att acceptera det preskriptiva i att vi ska bidra till att etablera en "shared view". Där läser det sig för den akademiska kulturen som vill spänna upp en karta av komplexa och bara ibland entydiga resultat, som det sedan är öppet för andra att använda vare sig de vill bygga gemenskap på delade värden eller har alternativa visioner av framtiden. Det är också så vi har svarat på uppdraget, genom att kommunicera kunskap som är relevant oberoende av politisk agenda.

Resultaten av det stora komparativa projektet *European National Museums: Identity politics, the uses of the past and the European citizen (EuNaMus)*, som arbetat 2010–2012 med åtta universitet och ett femtiotal forskare, visar att nationalmuseer under mer än tvåhundra år varit en väsentlig komponent i formuleringen av gemenskaper. De har varit och är alltså plattformar där olika logiker möts: politik och vetenskap, strävan efter enhet och erkännande av skillnad, längtan efter kontinuitet och behovet av förnyelse. Institutioner och länder som förmår att återskapa dessa som vitala platser för förhandling

står starkare än de som inte klarar att balansera dessa motsatta logiker på ett omöjligt sätt.

Behovet av att utveckla en kulturvetenskap som interagerar med människornas behov av kunskap är starkt – både för ämnenas och den bredare samhällsutvecklingens vitalitet. Vi behöver uppmuntra varandra och våra institutioner att finna nya utrymmen och medel för att utveckla dessa kvaliteter. Det går att använda politiskt initierad forskning som redskap för detta.

NOTER

- ¹ Peter Aronsson, "Kulturarv och historiebruk". Kulturliseringens samhälle: Problemorienterad kulturvetenskaplig forskning vid Tema Q 2002–2012: Tema Q jubileumssymposium 19–20 januari 2012. <http://www.ep.liu.se/ecp/066/ecp11066.pdf>.
- ² Uppföljning pågår, www.heritageresearch.se.
- ³ Johan Fornäs et al., *Culture unbound. Dimensions of Culturalisation*. (Norrköping, 2007.)
- ⁴ Peter Aronsson & Lizette Gradén, (eds.), *Performing Nordic Heritage. Everyday Practices and Institutional Culture*. (London: Ashgate, 2013.)

SUMMARY

Cultural Heritage Research Professionalization and Societal Challenges

Research on uses of the past and cultural heritage has expanded during the last two decades. Themes are now running in several directions both within disciplines and as a tool to unite small departments and to answer large societal challenges. The Framework programmes in EU poses new formats for funding, where policy relevance needs to be developed. Though this presents challenges to disciplinary autonomy it also invites a much needed occasion for cultural research to interact in new ways with stakeholders.